

YUVAL NOAH HARARI

SUNTEM

DE NEOPRIT

Volumul II

DE CE NU ESTE DREAPTĂ LUMEA

Traducere de Ioana Aneci

Ilustrații de
RICARD ZAPLANA RUIZ

CUPRINS

Cronologie

Dedicație 05

NU-1 DREPT **08**

CAPITOLUL 1. TOTUL E SUB CONTROL **10**

CAPITOLUL 2. UPS, LA ASTA NU NE-AM AȘTEPTAT **50**

CAPITOLUL 3. LUCRURI CARE ÎI SPERIE PE ADULȚI **76**

CAPITOLUL 4. VISURILE UNOR OAMENI MORȚI **114**

Mulțumiri 160

Nota autorului 161

Mapamond al istoriei

LA CE SUNT BUNE REGATELE?

Egiptul a fost un regat cu adevărat mare. Se întindea de-a lungul Nilului, pe malurile căruia au fost construite zeci de orașe și sute de sate. În Egipt trăiau cel puțin un milion de oameni. Erau și un număr mare de vaci, porci, rațe și crocodili. Și peste toți domnea puternicul faraon.

De ce au creat oamenii regate atât de mari ca Egiptul? Nu le era mai bine să fi trăit mai departe în sate și orașele separate, fără un mare rege care să fie stăpân peste toți? Ei bine, **regatele mari erau utile pentru că făceau lucruri pe care satele și orașelele nu le puteau face singure.**

Uite, de exemplu, numeroasele sate și târguri care existau de-a lungul Nilului înainte de ascensiunea Egiptului și a faraonilor. Toate depindeau de fluviu: acesta asigura apă pentru oameni, pentru vitele lor și pentru ogoarele lor cu grâu. Dar era un prieten imprevizibil care se putea transforma cu ușurință într-un dușman de moarte. Dacă ploua prea mult, fluviul se revărsa și inunda ogoarele și casele, ucigând oameni, animale și plante. Dacă ploua prea puțin, fluviul nu

mai asigura apă suficientă, grâul se usca, iar vitele și oamenii nu mai aveau ce mânca. Oamenii priveau mereu fluviul cu îngrijorare, niciodată siguri cum se va comporta.

Oamenii s-au gândit să construiască diguri, canale și rezervoare pentru a stăvili inundațiile și a stoca apă pentru anii secetoși. Dar, pentru că majoritatea satelor și târgurilor erau mici, nu aveau destui oameni ca să construiască diguri mari ori să sape rezervoare uriașe. Unele căpetenii și o parte dintre preoți au sugerat ca toate satele și orașele să pună umărul împreună la acest proiect, dar oamenii nu aveau destulă încredere unii în alții. Fiecare voia să primească ajutor pentru satul său – dar puțini erau dispuși să ajute nu știu ce sat îndepărtat. Așa că nu s-a făcut mare lucru și toți aveau de suferit de pe urma inundațiilor și a perioadelor de secetă.

Dar lucrurile s-au schimbat când faraonul a unit toate satele și orașele într-un singur regat mare. **Acum toți puteau munci laolaltă.** Când faraonul poruncea: „Să se ridice un zid uriaș!”, veneau oameni de pe tot cuprinsul Egiptului ca să construiască zidul. Când poruncea apoi „Să se facă un rezervor uriaș!”, **toată lumea puneă umărul la săparea rezervorului.** Ei, acum, dacă se umfla fluviul, nu mai distrugea satele. Dacă era secetă, toată lumea avea apă destulă ca să ude ogoarele.

BINE AȚI VENIT ÎN ORAȘUL CROCODILILOR!

Un faraon, pe nume Senusret, a inițiat un proiect de foarte mare amploare. El le-a poruncit egiptenilor să sape un canal lat care să lege fluviul Nil de valea Faiyum. La vremea aceea, **valea Faiyum era o mare mlaștină**, plină de țânțari și de crocodili. Aici trăiau foarte puțini oameni pentru că era prea puțină hrană – și prea mulți crocodili.

Și s-au pus egiptenii pe săpat. Au venit cu zecile de mii din tot Egiptul și trudeau sub soarele arzător. Și-au săpat, și-au săpat... Îi mai pișcau țânțarii, dar ei nu se opreau din săpat. Mai sfârșea careva mâncat de vreun crocodil, dar ceilalți săpau mai departe. Era așa de mult de muncă, încât faraonul Senusret a murit înainte să termine ei de săpat.

Dar noul faraon le-a zis oamenilor să sape mai departe. Așa că ei au continuat să sape la canal, folosind pământul pe care-l scoteau la construirea unor diguri și zăgazuri.

În cele din urmă au terminat, iar apa Nilului a ajuns în valea Faiyum și **a transformat-o într-un uriaș lac artificial**. Acum, de fiecare dată când apele fluviului se umflau periculos, ei deviau cursul apei către lacul artificial, pentru ca inundațiile să nu le distrugă satele. Iar de fiecare dată când era secetă, lăsau apa din

lac să curgă înapoi în Nil, pentru ca agricultorii să-și poată uda ogoarele.

Dintr-o mlaștină înconjurată de deșert, **Faiyumul se transformase acum într-o zonă plină de terenuri mănoase și sate.** Au construit și un oraș acolo. L-au numit mai întâi „Locul unde s-a săpat mult”, dar mai târziu i-au zis pe scurt Orașul Crocodililor.

Ce s-a întâmplat cu crocodilii? Unii au murit, alții au fost nevoiți să-și găsească altă mlaștină. Dar alții chiar s-au mutat în oraș. În mijlocul Orașului Crocodililor **egiptenii au construit un mare templu închinat unui nou zeu – zeul-crocodil Sobek.** În templu trăia un crocodil de companie. Când dădeau cu ochii de el, oamenii credeau că îl văd pe zeul Sobek.

Zi de zi, preoții din templu hrăneau crocodilul cu vaci, porci și rațe. Potrivit unui cronicar, chiar i-au împodobit labele din față cu brățări bătute cu pietre scumpe și urechile cu cercei de aur... deși probabil asta l-a încântat pe crocodil mai puțin decât carnea. Tu ai încercat vreodată să-i pui cercei unui crocodil? Nu-i tocmai floare la ureche... nu încerca asta acasă!

CINE SCRIE ISTORIE?

Construirea digurilor și canalelor a fost posibilă pentru că egiptenii trăiau într-un mare regat care putea aduce zeci de mii de lucrători laolaltă pentru proiecte de amploare. Un mare regat mai putea realiza ceva important: oamenii puteau să stocheze o cantitate uriașă de hrană în grânare mari și să transfere alimente dintr-un loc în altul în vremuri de restriște.

Dacă într-un an lanurile de grâu din nordul Egiptului erau distruse de boli, se puteau trimite acolo grâne din Orașul Crocodililor. Dacă în alt an lăcustele mâncau tot grâul din jurul Orașului Crocodililor, se trimiteau alimente din sudul Egiptului. Iar dacă foametea lovea

toată țara, în grânarele uriașe ale faraonului se găsea hrană suficientă pentru toată lumea, cel puțin pentru un an sau doi.

Și, în sfârșit, *marile regate se descurcau mai bine și cu jefuitorii și invadatorii.* Când era atacat un sat independent, satul nu avea decât vreo câteva zeci de oameni care să-l apere. Chiar dacă le săreau în ajutor toate satele învecinate, se puteau strânge cel mult 1.000 de agricultori înarmați cu sape și seceri.

În schimb, când era atacat un sat care făcea parte dintr-un mare regat, întregul regat putea trimite ajutoare. În loc de 1.000 de agricultori cu săpăligi, regatul putea trimite o armată profesionistă de 20.000 de soldați înarmați cu săbii și sulite.

Așa că viața într-un regat mare avea avantajele ei. Dar viața tot era grea, probabil mult mai grea decât cea a unor culegători precum Crenguța, Vrăbiuța și Veverițel înainte de revoluția agricolă.

Egiptenii nu știau asta – ei nu-și mai aminteau cum trăiau culegătorii. Nu-și mai aminteau nici măcar revoluția agricolă. Cei mai mulți dintre ei credeau că oamenii fuseseră agricultori de când lumea și pământul. Și totuși, egiptenii știau că e greu să fi agricultor.

Egiptul Antic a fost cel mai puternic regat din vremea sa, dar toată această putere însemna de obicei foarte multă muncă pentru agricultorii de rând. Când citești cărți de istorie despre edificii magnifice precum piramidele și despre oameni faimoși ca faraonul Tutankhamon, nu uita că majoritatea oamenilor nu erau faraoni. *Cei mai mulți oameni erau agricultori de rând care trudeau zi de zi la câmp.* Alimentele pe care le produceau ei îi hrăneau pe toți regii, soldații, preoții (și crocodilii de companie). Așa că nu este chiar corect că majoritatea cărților de istorie sunt pline de regi, soldați și preoți și că rareori îi pomenesc pe cei cu adevărat importanți care i-au ținut în viață pe toți. ➡

A DEȚINE ȘI A DATORA

Un regat mare ca Egiptul Antic avea multe avantaje, dar **controlarea unui mare regat era o mare bătaie de cap**, pentru că faraonul trebuia să organizeze atâția oameni și atâtea lucruri. Iar pentru asta, era nevoie de răspunsuri la două întrebări foarte importante: „Cine ce deține?” și „Cine ce datorează?”.

Dacă deții ceva înseamnă că acel lucru îți aparține. **Oamenii pot deține tot felul de lucruri**: case, mașini, haine, laptopuri. Lucrurile pe care le dețin oamenii se numesc „proprietăți”. Dacă tu deții un baton de ciocolată, ciocolata aia este proprietatea ta. Dacă ți-o ia cineva fără să-ți ceară voie e furt. În Egiptul Antic, existau multe proprietăți. Lanuri de grâu, crânguri de curmali, oi, măgari, care, bărci, case și